

כלל בסופה וזו לשונו: עיין ב"ח וכ"כ ט"ז ס"ק ב', והוא תמיהה גדולה וצע"ג עכ"ל. אין אנו יודעים כיצד נהג הגר"א למעשה, אך מדבריו נראה שאין דעתו נוחה כלל ממנהג זה שהוא נגד ש"ס ערוך. וגם הרב משנה-ברורה (שם ס"ק ל"ז) הביא דעת הגר"א וזו לשונו: והגר"א בביאורו מפקפק על זה מאד עכ"ל. ולשונו של הרב משנה-ברורה מתונה מאד שכן הגר"א השאיר דבר זה בצע"ג וקרא לו תמיהה גדולה, וזה ודאי הרבה יותר מפקפוק בעלמא. עכ"פ נראה שגם דעת המשנב"ר לא היתה נוחה ממנהג זה. גם בסידורו של הגר"י מעמדין "בית יעקב" בדיני קריאת המגילה (סימן ד' ס"ק י"ב) כתב: צריכים עמוד בסופה וחלק בראשה כדי להקיפה בו. ולכן נראה לענ"ד למעשה שספרדים צריכים להקפיד מאד בעמוד בסופה של המגילה כפסק מרן, ואילו אשכנזים ראוי שינהגו אף הם כן.

נא — נב

א. בשר חלק בצה"ל

ב. שהיית שש שעות בין בשר לחלב בצה"ל

הנני מאשר קבלת מכתבך מיום כ"ב אדר ב' תשד"מ, בשאלותיך דלהלן:

א. אני ספרדי וכו' והבעיה של בשר חלק היא יותר חמורה לספרדים מאשר לאשכנזים וכו', אבל בצבא קיימת בעיה לגבי בשר זה וכו'. אני עומד להתגייס בקרוב לצבא וכו' כיצד עלי לנהוג וכו'. בעיקר דין בשר חלק, כבר כתבתי ב"עשה לך רב" (חלק רביעי סימן כ'), ומסקנת דברינו שם שכל ספרדי חייב להקפיד באכילת בשר חלק מכח הדין כהוראת מרן הבית-יוסף. ולגבי המצב בצבא ביררתי, ונמסר לי שיש אפשרות גם בצבא לקבל בשר חלק. כמו"כ נאמר לי שברוב הימים מגישים בשר עוף, וכיון שכן, באותם ימים שמגישים בשר בקר,

תשתדל לקבל "חלק", ובאם לא תקבל, הרי שתוכל לותר באותם ימים על בשר, ותסתפק בכל יתר הדברים המוגשים בארוחה. ודבר זה לא יזיק לבריאותך. יתכן שבימי הטירונות לא תוכל להשיג בצבא חלק (כך נמסר לי), אבל כאשר תוצב ביחידתך אחרי הטירונות יש אפשרות לקבל בשר חלק. עכ"פ ראוי שתשתדל ותתאמץ וה' יעזור. ב. לשאלתך השניה, שבצבא אין שהות של שש שעות בין הארוחות וכו', ובין ארוחת צהרים בשרית לבין ארוחת ערב חלבית יש ארבע שעות בלבד וכו'. הנה המחלוקת בהלכה זאת מפורסמת ביותר (שו"ע יו"ד סימן פ"ט). ואף שאנו הספרדים מקפידים מאד על שש שעות כפסק מרן, הלא ידוע שלדעת הרמ"א נוהגים להקל, אף שהרמ"א עצמו סיים וכתב: "ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה וכן נכון לעשות", אעפ"כ ידוע שיש קהלות בישראל שנהגו להקל, וסומכין על גדולי הפוסקים שפירשו מסעודה לסעודה (האמור בגמרא חולין קד.). ממ"ש, ולא דוקא משחרית לערבית (עיי"ש תד"ה לסעודתא), והדברים ידועים ומפורסמים.

כאמור הספרדים נוהגים להקפיד מאד על שש שעות שפסק מרן, "ואין לסמוך על שום קולא להתיר לאכול גבינה אחרי בשר בפחות משש שעות, אחרי שרוב גדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים העלו בפירוש הסוגיא דבעי שש שעות אין לזוז מדבריהם" (הפרי תואר להרה"ק ר' חיים בן עטר זצ"ל). אעפ"כ יש מגדולי הפוסקים הספרדים שנטו קו להתיר.

וזו לשון הרב פרייחדש: ולענין דינא נקטינן כדברי המחבר שלא לאכול גבינה אחר בשר עד שישהה שש שעות, ומיהו לאו דוקא שש שעות, כגון בחורף שהימים קצרים כל שאכל בשר בשחר מותר לאכול גבינה בסעודת הצהרים, וכן אם אכל בשר בחצי היום מותר לאכול בערבית אע"ג דליכא בין אכילה ואכילה אלא כמו ארבע שעות בקירוב, וזה דבר מוסכם לכולי עלמא דהא לשון הגמרא הוי בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחרינא אכילנא, משמע

דמסעודה לסעודה שפיר דמי ולא קמפליג בין ימים קצרים לימים ארוכים אלא משמע כדכתיבנא עכ"ל. וכמה מגדולי אחרוני הפוסקים הספרדים הסכימו עמו. ואף שכמה גדולים דברו קשות נגד הרב פרייחדש על פסקו זה, וגם מרן החיד"א (בשיורי ברכה סימן פ"ט אות ג') כתב שרבני איזמיר לגלגו על פסקו של הרב פר"ח, והביא סברת הרב בני חיי, והרב גינת ורדים שהטיח דברים קשים על הפר"ח, וגם המהרי"ז בספר פרח-שושן כתב שאין הדעת סובלת דברי הרב פר"ח וכו', ואעפ"כ סיים שלמעשה יש להחמיר שש שעות דוקא, ועיין בדבריו כי לא נוכל לצטטם. ויש מגדולי הפוסקים שכתבו שאפשר לסמוך על דברי הרב פר"ח להקל במקום קצת חולי, והדברים ארוכים ולא נוכל להאריך יותר.

לא כתבתי לך כל זה אלא כדי שתדע שהמתנת שש שעות בין בשר לחלב היא מחוייבת ואין להקל בה כלל, ואפילו אשכנזים ראוי מאד שיחמירו בזה, ועיין במ"ש הרב טורי-זהב בשם המהרא"י (שם סק"ב) שאם אי אפשר למחות בידי בני אדם שאינם בני תורה, אבל בני תורה ראוי למחות ולגעור בהם שלא יקילו פחות משש שעות ע"כ. וכ"כ מהרש"ל (הביאו הש"ך שם) שכך ראוי לעשות כל מי שיש בו ריח תורה.

ואעפ"כ כאשר מדובר על חיילי צה"ל שכך הוא סדר סעודתם ואינם יכולים להמתין יותר מארבע שעות, ודאי שראויים כל גדולי הפוסקים שנטו להתיר לסמוך עליהם, ואף לספרדים שחייבים לנהוג כמרן, יש להקל להם כפסק הרב פרייחדש, ובצירוף הסוברים שיש לסמוך עליו בקצת חולי כאמור לעיל. והנה בנדון דידן הרי זה כקצת חולי שאם תמנע מאכילת מצרכי גבינה וחלב בארוחת ערב יום יום, ודאי תגרום נזק לבריאותך.

אלא שעכ"פ אני מבהיר שכל זה הוא רק בימי שירותך בצבא בלבד, ובכל מקרה גם בתקופת השירות, כאשר תשהה בבית או בכל מקום

אחר שלא במסגרת הצבא, חלה עליך חובת המתנה שש שעות כפסק מרן.

ובהזדמנות זאת מוצא אנכי חובה לעצמי לפנות אל הגורמים המוסמכים בצה"ל שיתאמצו להפריד בין ארוחת בשר לחלב חמש שעות וקצת יותר, וכמו שכתבתי ב"עשה לך רב" (חלק ה' סימן ס"ו בתשובות הקצרות) שלדעת הרמב"ם די "שיהיה ביניהם כדי שיעור סעודה והוא "כמו" שש שעות" (הלכות מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח), וכ"כ כמה מגדולי רוא"ח, ובודאי שאפשר לסמוך על סברתם במקרים מיוחדים ויוצאים מן הכלל להתיר בחמש שעות וקצת יותר, וכך ראוי היה להנהיג בצה"ל באם אפשרי הדבר. ובע"ה אשלח העתק מכתבי זה לכב' הרב הראשי לצה"ל לטיפולו בנדון.

והנני מברך אותך ואת כל חיילינו, שהי"ת ישמור צאתכם ובואכם לחיים טובים ולשלום מעתה ועד עולם.